
УДК 378.147:811.111

Наталя НАЗАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРИКОРДОННИКІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті досліджено проблему оцінки якості підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів та визначено критерії конкурентноспроможності та комунікативної компетентності. Доведено, що якість підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів залежить від рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності, яка містить когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. Уточнено критерії діагностування рівнів сформованості комунікативної компетентності. Відповідно до визначених критеріїв встановлено високий, середній та низький рівні сформованості комунікативної компетентності. Виділено чотири етапи технології формування комунікативної компетентності: мотиваційно-цільовий, змістовно-підготовчий, комунікативно-діяльнісний та оцінювальний. Головним підсумком реалізації технології є підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності у майбутніх прикордонників-перекладачів.

Ключові слова: *якість підготовки, прикордонники-перекладачі, критерії оцінки, критерії діагностування, етапи технології, комунікативна компетентність.*

© Наталя Назаренко

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах динамічного розвитку суспільства, глобальної взаємозалежності та конкуренції на ринку праці, необхідності широкого використання інформаційних ресурсів особливого значення набуває підвищення якості підготовки кваліфікованого фахівця. Нові реалії висувають інші вимоги до якості освіти. У високій якості освітніх послуг зацікавлені як окрема особа, так і держава, яка виступає гарантом національних інтересів.

Відповідно до Закону України “Про освіту” основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, для виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, орієнтуватися в безперервному потоці інформації [4]. Розвиток творчого потенціалу обдарованої особистості, розробка з цією метою відповідних технологій і методів навчання посідає одне з пріоритетних місць у загальній стратегії оновлення всієї сучасної освіти.

У цьому контексті створення сучасної системи підготовки персоналу Державної прикордонної служби, яка б відповідала міжнародним стандартам, стало першочерговим завданням. Тому поліпшення якості підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів набуває особливої значущості, вимагає систематичного вдосконалення навчального процесу, активізації творчих здібностей курсантів, залучення їх до дослідницької роботи, формування професійної компетентності, що необхідна у їхній повсякденній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема якості підготовки фахівців завжди перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: В. П. Андрущенко, Г. М. Борліков, В. Г. Вікторов, Л. А. Гаєвська, І. П. Кінаш, Ю. М. Дрешер, М. В. Кісіль, Т. М. Котенко, М. І. Мурашко, Т. І. Туркот, Ю. І. Якименко, О. Г. Єсіна. Проте проблема оцінки якості підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів вимагає більш детального дослідження.

Метою статті є дослідження проблеми оцінки якості підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів та визначення критеріїв оцінки якості їх підготовки.

Виклад основного результату дослідження. Відповідно до закону України “Про освіту” під “якістю вищої освіти” розуміють сукупність певних світоглядних, поведінкових і професійно значущих властивостей та характеристик особи, що зумовлюють її здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, так і потреби суспільства [2, с. 74]. Нові реалії висувають нові вимоги до підготовки випускників вищих навчальних закладів: адаптація до соціальних умов, особистісна орієнтованість навчального процесу, інформатизація навчального процесу, забезпечення сталого розвитку особистості [4].

Проблема оцінки якості підготовки фахівців високої кваліфікації є дуже складною. Огляд літератури свідчить, що чітких критеріїв для відповідного оцінювання не існує. Заслуговує на увагу розроблена в Нідерландах система оцінок якості вищої освіти, що охоплює шість показників діяльності вищих навчальних закладів: індивідуальний рівень знань випускників; рівень знань потоку в цілому; потенціал прийнятих на перший курс; науково-педагогічний склад; організація навчального процесу; удосконалення освіти і навчального процесу [5, с. 364].

В умовах ринкової економіки головним критерієм оцінки якості підготовки фахівця є його професійна конкурентноспроможність, яку слід розглядати як відносну й узагальнену характеристику. Сучасна модель конкурентноспроможності має включати такі основні властивості: цінність цілей і ціннісних орієнтацій; працьовитість; творче ставлення до справи; здатність до ризику; незалежність у прийнятті рішень; здатність бути лідером; здатність до безперервного саморозвитку [8].

Другим критерієм підготовки фахівця є його компетентність, що має свою структуру, рівні, характеристики. Компетентність передбачає володіння компетенціями і містить особисте ставлення до предмета і продукту діяльності; це інтегративне утворення особистості, що охоплює знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв’язувати пробле-

ми і завдання в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності [3, с. 25].

Якість підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів залежить від рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності.

Для своєї майбутньої кар'єри фундаментальні знання з іноземної мови майбутні прикордонники-перекладачі можуть дістати під час вивчення дисциплін, які формують професійну компетенцію фахового перекладача, що дозволяє майбутнім фахівцям ефективно працювати, швидко орієнтуватися в динамічному середовищі, підвищувати свій професійний рівень. Якісна професійна підготовка перекладачів потребує постійного оновлення, розширення та удосконалення знань з іноземних мов і певної сфери діяльності.

У результаті проведеного нами дослідження було розроблено модель формування комунікативної компетентності у майбутніх прикордонників-перекладачів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін з дотриманням таких вимог: чіткої визначеності обґрунтування мети навчання; усвідомлення взаємозв'язку між усіма підсистемами, кожна з яких сприяє досягненню загальної мети – формування комунікативної компетентності у майбутніх прикордонників-перекладачів.

Модель формування комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів – це органічна єдність когнітивного, емоційно-оцінного та поведінкового компонентів комунікативної компетентності; реалізація мотиваційно-цільового, змістовно-підготовчого, комунікативно-діяльнісного та оцінювального етапів технології навчання іноземної мови у поєднанні з формами організації, активними методами і засобами навчання; здійснення комунікативного, професіографічного, системно-структурного та особистісного підходів у навчанні; дотримання педагогічних умов ефективного формування комунікативної компетентності прикордонників-перекладачів.

У структурі моделі було виділено структурно-складовий, змістовий та функціонально-діяльнісний компоненти [9].

Складниками структурно-складового компонента є учасники педагогічного процесу – курсанти та викладачі; мета і завдання, зміст комунікативної підготовки; форми організації, методи і засоби.

Змістовий компонент включає дисципліни циклу професійної та практичної підготовки; теоретико-методологічні, методичні і практичні знання, що необхідні для створення освітнього простору системи безперервного розвитку комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів; робочі навчальні програми дисциплін, дидактичний матеріал занять, курси лекцій тощо [10, с. 345].

Функціонально-діяльнісний компонент відображає організацію комунікативно-професійної або комунікативно-навчальної професійно орієнтованої діяльності прикордонників-перекладачів щодо засвоєння та використання навчального матеріалу. Структура і зміст навчальних одиниць кожного рівня (дисципліна, модуль, тема, окреме заняття тощо) логічно та ієрархічно взаємодіють у системі підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів [6, с. 83].

Комунікативна компетентність майбутніх прикордонників-перекладачів передбачає також володіння не тільки знаннями та практичними вміннями, але й такими якостями особистості, як розкутість, бажання спілкуватись, вміння взаємодіяти із зарубіжними партнерами, колегами. Досягнення цього, на наш погляд, можливе лише завдяки особистісному та професіографічному підходам, якщо курсант з перших занять буде сприйматись викладачем як особистість, а дисципліни циклу професійної та практичної підготовки обумовлюють успішність здійснення різноманітних функцій професійного спілкування та діяльності на практиці [7].

Для цього нами було створено таке середовище навчання, у якому майбутній перекладач на заняттях з певного курсу ставав головною дійовою особою, брав активну участь в обговоренні кожної теми заняття та вирішенні основних завдань, пов'язаних з процесом формування його комунікативної компетентності.

Намагаючись з перших занять кардинально трансформувати навчально-пізнавальну позицію майбутніх перекладачів з пасивної, що вимагає від них бути лише слухняними виконавцями вказівок викладача, на активну, що передбачає їхню участь у створенні сценарію самого заняття, ми прагнули викликати у них бажання, інтерес і готовність до спілкування. Тому в процесі проведення навчання ми нама-

гались віддати перевагу ситуаціям живого й активного спілкування майбутніх перекладачів між собою та з викладачем, зробивши, таким чином, таку форму організації навчально-пізнавальної діяльності основною у майбутніх фахівців.

Характерною особливістю спілкування майбутніх перекладачів на заняттях була атмосфера взаємної довіри між комунікантами, що сприяло появі позитивних емоцій, почуття впевненості у своїх можливостях, радості пізнання. При цьому на заняттях пріоритетною була гуманістична настанова учасників мовленневої взаємодії як рівноправних партнерів, які прагнуть до взаємної участі, переживання, допомоги та сприйняття один одного.

Разом із фронтальною та індивідуальною роботою ми застосували групові та колективні форми роботи майбутніх перекладачів. Залежно від завдань спілкування ми по-різному розміщували майбутніх перекладачів в аудиторії: у формі круглого столу, у формі спарених груп, розташованих одна навпроти іншої. Сутність такого розташування полягала в тому, щоб максимально наблизити їх один до одного, навчити через пробудження емпатії сприймати та розуміти внутрішній стан партнера по спілкуванню, помічати незначні відхилення в міміці, жестах, артикуляції, відчувати мовні труднощі та їх причини, знаходити шляхи їхньої компенсації та подолання.

Ми прагнули, щоб будь-який акт спілкування, що ставав предметом імітаційно-ігрового моделювання, був усвідомлений майбутнім перекладачем з точки зору його особистого мотиву й цілі як майбутнього фахівця, щоб у кожному конкретному випадку, виконуючи будь-яку соціально-професійну роль, вони могли уявити мету своєї мовленневої та немовленневої дії, форму її практичного втілення і кінцевий результат. Для цього вони навчались фіксувати головне у сюжетно-рольовій чи діловій грі.

Моделювання дидактичних цілей і завдань у вигляді рольової перспективи на основі вирішення комунікативних завдань вимагало реалізації конкретних комунікативних намірів майбутніх перекладачів. Це було зумовлено специфікою їхнього спілкування із колегами та стимулювало розвивальний характер навчання. Крім того, дана техноло-

гія дозволяла “бачити” кожного учасника з точки зору оволодіння ним способами вирішення комунікативних завдань, слідкувати за динамікою розвитку майбутніх перекладачів як потенційних партнерів у спілкуванні з колегами, визначаючи у конкретній комунікативній ситуації не тільки рівень знань та умінь, але й професійних якостей, необхідних їм як суб’єктам спілкування у різних сферах суспільної діяльності [1].

Ще одна специфічна особливість технології формування комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів полягала у тому, що постійна реалізація навчально-ігрових ролей у ситуаціях майбутньої професійної діяльності активно впливала на творчий саморозвиток особистості. Беручи участь у розігруванні діалогів, сюжетно-рольових та ділових ігор, майбутні перекладачі висловлювали власну точку зору на проблемну ситуацію, демонстрували свою принципову позицію у вирішенні конкретного питання, виявляли самостійність мислення й активність використання засобів іноземної мови, пропонуючи варіативні моделі іншомовного висловлювання для пошуку оптимального способу досягнення своїх комунікативних інтенцій.

Виділяємо чотири етапи технології формування комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів.

Мотиваційно-цільовий етап передбачає чітку постановку дидактичних завдань щодо формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів залежно від змісту конкретних типів комунікативних намірів, проектування рольової діяльності учасників експерименту з урахуванням контексту комунікативних ситуацій, прогнозування очікуваних результатів.

Змістовно-підготовчий етап спрямований на ситуативно-тематичне структурування навчальної інформації. Метою цього етапу навчання є створення у майбутніх перекладачів орієнтирів для розумової діяльності, тобто відбувається ознайомлення і закріплення необхідних граматичних конструкцій і професійної лексики, на основі чого вони зможуть виконувати будь-які мовленнєві завдання. Необхідність знань з граматики і лексики стане очевидною для майбутніх перекладачів, якщо їх засвоєння буде комунікативно-вмотивованим. На цьому ж етапі формуються

уміння діалогічного і монологічного мовлення. Тому основним засобом навчання на цьому етапі технології повинні стати також навчально-мовленнєві ситуації.

Комунікативно-діяльнісний етап передбачає актуалізацію навчально-пізнавальної позиції майбутніх перекладачів як майбутніх фахівців через забезпечення гнучкості знань і практичних умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, спрямованих на вирішення комунікативних завдань.

Оцінювальний етап спрямований на виявлення досягнутого рівня сформованості кожного з компонентів комунікативної компетентності майбутніх перекладачів на всіх етапах навчання при реалізації комунікативних намірів ролі, а також установленні причин розходження отриманого результату з передбачуваною рольовою перспективою, подолання труднощів та помилок, постановку нових перспектив.

Це завершальний етап у технології, який реалізується через самостійну роботу над розмовними навчально-мовленнєвими ситуаціями. На основі сформульованого завдання майбутні перекладачі самостійно створюють навчально-мовленнєву ситуацію, імітують її, потім аналізують, добирають способи і шляхи її вирішення відповідно до поставленого завдання. На цьому етапі з метою спонукання до активності й удосконалення комунікативних умінь у навчально-професійній комунікації вони беруть участь у рольових і ділових іграх, дискусіях, тренінгах. Для виконання цієї роботи майбутнім прикордонникам-перекладачам необхідна вже сформована комунікативна компетентність.

На основі запропонованої структури комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів уточнено критерії діагностування рівнів її сформованості: володіння рідною та іноземною мовами; знання етикету, культури та психології спілкування; володіння вербальними та невербальними засобами спілкування з метою досягнення прогнозованого ефекту; ситуативна адаптованість; використання засобів впливу на аудиторію, прийомів формування іміджу; ставлення до подій, фактів, явищ, людей, дійсності, до самих себе; володіння своїм емоційним станом. Відповідно до визначених критеріїв установлено високий, середній і низький рівні сформованості комунікативної компетентності.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі. Головним критерієм оцінки якості підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів є професійна конкурентноспроможність. Сучасна модель конкурентноспроможності має включати такі основні властивості: цінність цілей і ціннісних орієнтацій; працьовитість; творче ставлення до справи; здатність до ризику; незалежність у прийнятті рішень; здатність бути лідером; здатність до безперервного саморозвитку. Другий критерій – комунікативна компетентність, що має свою структуру, рівні, характеристики. Якість підготовки майбутніх прикордонників-перекладачів залежить від рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності. Детальний аналіз структури комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів показав, що вона містить когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. На основі запропонованої структури комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів уточнено критерії діагностування рівнів її сформованості. Відповідно до визначених критеріїв установлено високий, середній та низький рівні сформованості комунікативної компетентності. Нами виділено чотири етапи технології формування комунікативної компетентності: мотиваційно-цільовий, змістовно-підготовчий, комунікативно-діяльнісний та оцінювальний. Визначено, що технологія формування комунікативної компетентності у майбутніх прикордонників-перекладачів заснована на принципі ролівої перспективи, організації занять у режимі активних форм і проблемно-ситуаційних методів, що передбачені вимогами комунікативного, особистісного, професіографічного та системно-структурного підходів. Головним підсумком реалізації цієї технології є підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності у майбутніх фахівців.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань окресленої проблеми, важливість та актуальність якої визначає необхідність її подальшого вивчення. Спеціального дослідження потребує, зокрема, проблема розвитку комунікативної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів у системі безперервної професійної освіти.

Список використаної літератури

1. Вікторов В. Г. Регулювання якості освіти як філософсько-освітня проблема : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук : 09.00.10 / Віктор Григорович Вікторов; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 30 с.
2. Гаєвська Л. А. Управління освітою: нові пріоритети / Л. А. Гаєвська // Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти : збірник науково-експертних матеріалів. – К. : Санспарель, 2009. – С. 73–79.
3. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
4. Закон України “Про освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
5. Кінаш І. П. Якість освіти як результат, процес та освітня система / І. П. Кінаш // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.5. – С. 363–368.
6. Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти / М. В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – С. 82–87.
7. Котенко Т. М. Управління якістю підготовки фахівців як засіб контролю / Т. М. Котенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету : Економічні науки. – 2009. – Вип. 16. – Ч. 2. – Кіровоград : КНТУ, 2009. – 353 с.
8. Міжнародні стандарти якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uadocs.exdat.com/docs/index-70147.html>
9. Мурашко М. І. Формування моделі оцінювання якості вищої освіти і можливість її реалізації в системі підготовки фахівців [Електронний ресурс] / І. М. Мурашко, С. О. Назарко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки” : зб. наукових праць. – Чернігів : ЧДТУ, 2010. – № 43. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/16.htm
10. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю / Т. І. Туркот. – Херсон, 2010. – 608 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Щеголева Т. Л.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2016

Назаренко Н. С. Проблема оценки качества подготовки будущих пограничников-переводчиков

В статье исследована проблема оценки качества подготовки будущих пограничников-переводчиков и определены критерии : конкурентоспособности и коммуникативной компетентности. Доказано, что качество подготовки будущих пограничников-переводчиков зависит от уровня сформированности их коммуникативной компетентности, которая состоит из когнитивного, эмоционально-оценочного и поведенческого компонентов. Уточнены критерии диагностирования уровней сформированности коммуникативной компетентности. Согласно критериям определены высокий, средний и низкий уровни сформированности коммуникативной компетентности. Выделены четыре этапа технологии формирования коммуникативной компетентности: мотивационно-целевой, содержательно-подготовительный, коммуникативно-деятельностный и оценочный. Главный итог реализации технологии – повышение уровня сформированности коммуникативной компетентности у будущих пограничников-переводчиков.

Ключевые слова: *качество подготовки, пограничники-переводчики, критерии оценки, критерии диагностирования, этапы технологии, коммуникативная компетентность.*

Nazarenko N. S. The problem of evaluating quality of training to future borderguards-interpreters

The article deals with the problem of evaluating quality of training to future borderguards-interpreters. The main criterion of evaluating quality of training to future borderguards-interpreters is their professional competitiveness. The modern model of competitiveness includes the following characteristics: the value of purposes and orientations, diligence, creative attitude to work, ability to run risks, independence of taking decision, ability to be a leader, ability to nonstop selfdevelopment. The second criterion is communicative competence, which has its own structure, levels and characteristics. The quality of training to future borderguards-interpreters depends on level of development of their communicative competence. The detailed analysis of the structure of communicative competence has revealed

cognitive, emotional and estimating, behavioral components. The criteria of testing levels of formed communicative competence have been specified on the basis of the suggested structure of communicative competence. High, middle and low levels of formed communicative competence have been determined according to certain criteria. Four stages of the technology of forming communicative competence have been picked out: motivational and goal oriented, substantial and preparatory, communicative and activity oriented, evaluating. It has been determined that the technology of forming communicative competence to future borderguards-interpreters is based on the principle of role perspective, organizing lessons in the regime of active forms and problematic and situational methods, predicted by communicative, personality oriented, professional and graphical, systematic and structural approaches. The main result of realizing this very technology is raising level of formed communicative competence to future borderguards-interpreters.

Keywords: *quality of training, borderguards-interpreters, criteria of evaluating, criteria of testing, stages of technology, communicative competence.*